

«ЕКОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОЇ УКРАЇНИ»
Програма Донецької обласної державної адміністрації

Випуск 3

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ «МОЯ УКРАЇНА: ПРАКТИЧНІ ДІЇ НА ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ»

Навчально-методичні матеріали
для учасників еколого-освітніх заходів

2018 рік

«ЕКОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОЇ УКРАЇНИ»

ПРОГРАМА

за ініціативи Донецької обласної державної адміністрації

Метою Програми є ознайомлення дітей Донецької області з природною, історичною та культурною спадщиною України, виховання патріотизму, любові до рідного краю, поваги до народних звичаїв, традицій і культурних цінностей, формування активної позиції у захисті довкілля.

В рамках Програми діти та вчителі мають можливість відвідати заповідники, національні природні парки, ботанічні сади, історико-культурні об'єкти. Досвідчені фахівці проведуть з дітьми навчальні екологічні екскурсії, виховні природоохоронні заходи, наукові дослідження у природі, заняття з формування екологічної свідомості.

Передбачено відвідування різних регіонів України, зокрема: Одеська, Львівська, Дніпропетровська, Хмельницька, Чернівецька, Черкаська, Івано-Франківська, Харківська, Донецька області та м. Київ.

Учасники програми: діти Донецької області віком 9–13 років, які беруть участь у роботі гуртків та громадських об'єднань та є учасниками природоохоронних заходів, конкурсів, олімпіад.

Виконавець програми: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації».

Партнери:

Департамент освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації,
Донецький обласний еколого-натуралістичний центр.

Всеукраїнська екологічна ліга,

Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»

Контакти: (044) 289-31-42, +38(099) 055-47-39

ecoinform.osvita@gmail.com

Навчально-методичні матеріали для учасників еколого-освітніх заходів видано у рамках виконання Програми «Екологічними стежками рідної України», яка реалізується за ініціативи Донецької обласної державної адміністрації.

Автор публікації: Пащенко О. В., координатор виховних та освітніх програм Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта»

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ «МОЯ УКРАЇНА: ПРАКТИЧНІ ДІЇ НА ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ»

Програма спрямована на патріотичне виховання дітей та молоді через практичну природоохоронну діяльність та застосування принципів збалансованого розвитку на практиці. Проблема патріотичного виховання, громадянської ідентичності, відчуття належності до рідної землі, народу має пріоритетне значення.

Ми вважаємо, що патріотичне виховання – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність, спрямована на формування патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про своє благо і народне, готовності до розбудови демократії, виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Чому «дії на захист довкілля»?

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, що затверджена Указом Президента України № 580 від 13 жовтня 2015 р., важливими сферами, які охоплює національно-патріотичного виховання, є освіта, наука, культура та мистецтво, охорона довкілля.

Діти та молодь, які свідомо беруть участь у вирішенні екологічних проблем, створюють екологічні проекти, спрямовані на покращення екологічної ситуації рідного краю, і є справжніми патріотами своєї Батьківщини.

Виховання справжнього патріота можливе лише за умов практичної участі дітей та молоді у вирішенні реальних проблем суспільства, серед яких проблеми охорони довкілля є одними з найважливіших. Екологічні проблеми сьогодні є вкрай актуальними, тому навчання лідерів, досвідчених у екологічній справі, залучення молоді до вирішення гострих екологічних питань є необхідним для суспільства.

Патріотизм в період становлення нації – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про своє та його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної і незалежної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність.

Пріоритетними завданнями, на розв'язання яких спрямовано програму, є:
– виховання дітей та молоді справжніми патріотами держави через формування досвіду громадянської поведінки дітей та молоді та залучення їх до реальної участі у природоохоронній роботі;

– формування громадянської ідентичності, відчуття належності до рідної землі, народу; визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної

спадщини; утвердження почуття патріотизму, відданості у служінні Батьківщині;

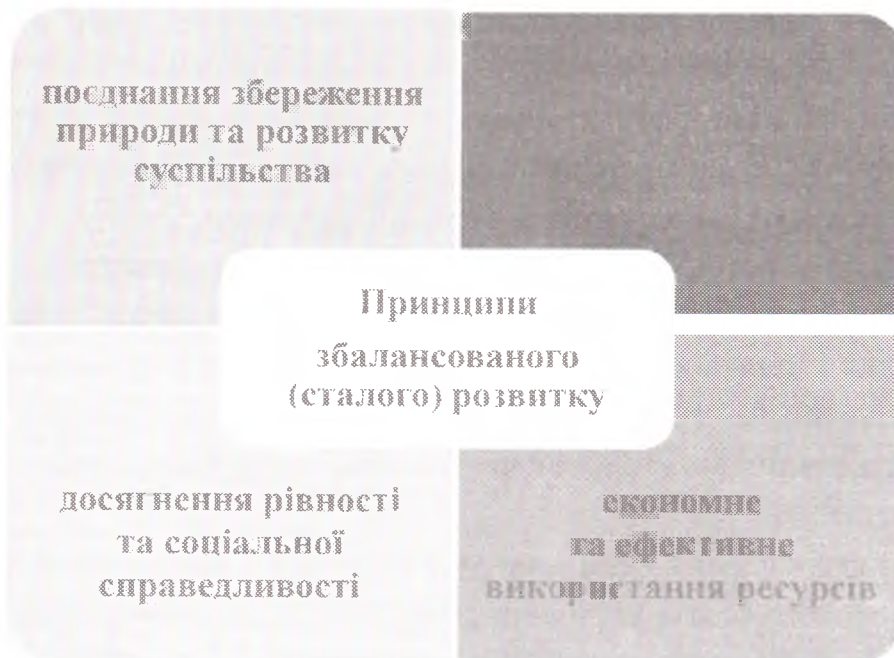
– формування соціальної активності особистості: готовність до участі у процесах державотворення, здатність до спільного життя та співпраці у громадянському суспільстві, готовність взяти на себе відповідальність;

– уміння визначати форми та способи своєї участі в житті суспільства, захищати і підтримувати закони та права людини.

Чому «збалансований розвиток»?

Концепція збалансованого розвитку пропагує такі механізми розвитку країн, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання відбуваються в межах, які дозволяють Природі відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. Ми маємо навчити дітей та молодь цінувати природні багатства рідної країни, оберігати та примножувати природно-заповідний фонд, застосовувати принципи свідомого споживання та дружнього ставлення до довкілля тощо.

Під час проведення тренінгових занять за програмою «Моя Україна: дії на захист довкілля задля збалансованого розвитку» вважаємо важливим реалізацію таких принципів:

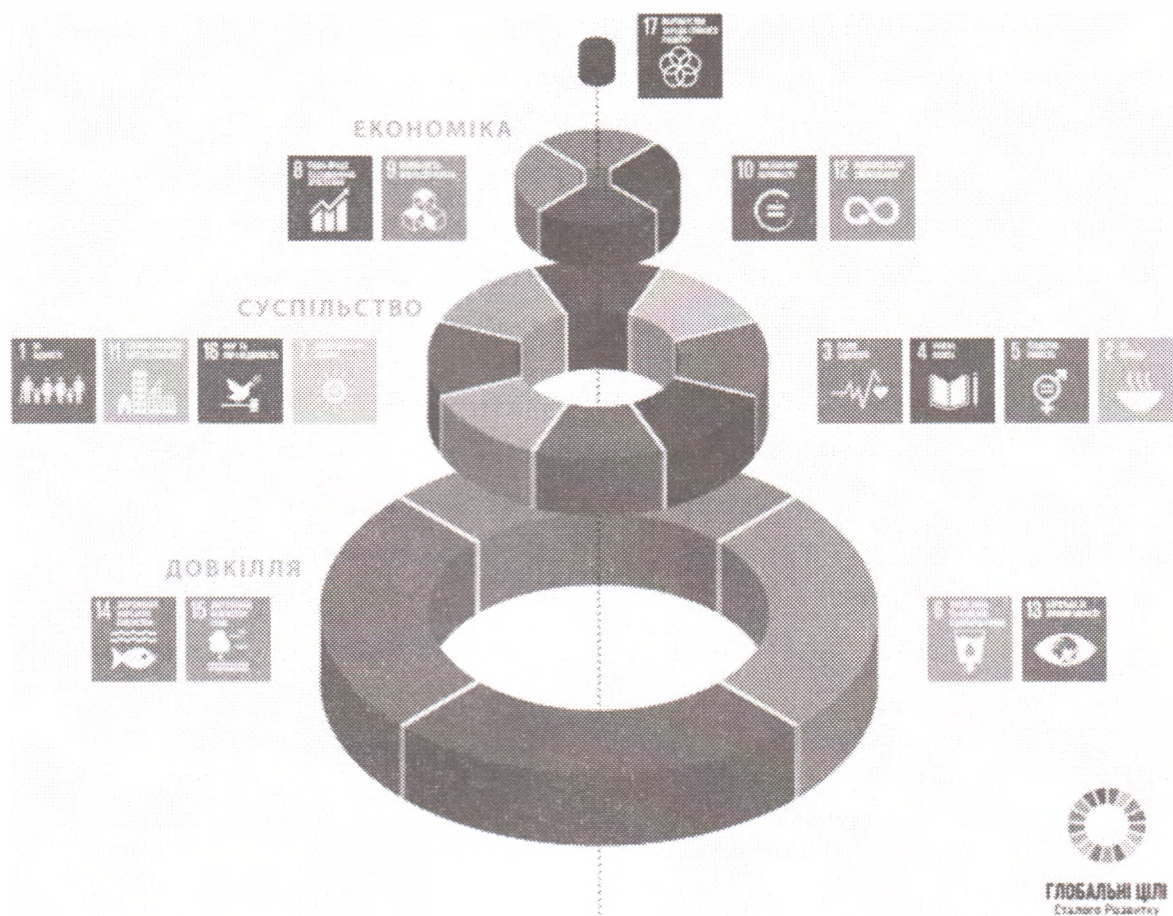
Освітні дії у парадигмі збалансованого розвитку спрямовані на формування стратегічного бачення напрямів розвитку, що ґрунтуються на новій філософії мислення.

Глобальні Цілі збалансованого розвитку (прийняті до реалізації у 2016р. Організацією об'єднаних націй) мають різновекторне поле для діяльності усіх структур держави і суспільства. У процесі визначення Цілей збалансованого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу

враховано глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільна думка щодо бачення майбутнього.

Українська національна система Цілей передбачає 86 завдань розвитку і 172 показники для моніторингу їх виконання (Національна доповідь_«Цілі збалансованого розвитку: Україна», вересень 2017 р.).

Цілі відображають складові збалансованого розвитку – економіка, суспільство, довкілля:

Чому «для дитячих громадських організацій та об'єднань»?

Діяльність багатьох дитячих громадських організацій та об'єднань певною мірою враховує ті виклики, які постають перед суспільством.

Дитячі громадські організації сьогодні реалізують власні проекти та програми відповідно до нових орієнтирів, зокрема Концепції збалансованого розвитку.

Це нові підходи до можливостей глобального партнерства – нова система взаємоузгоджених управлінських заходів 'в економічних, соціальних та екологічних (природоохоронних) вимірах, спрямована на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток.

Актуальними для нас є і наскрізні змістові лінії, які допомагають молодій людині створювати цілісну картину світу. Міністерством освіти і науки України у контексті Концепції нової української школи розпочато роботу з формування наскрізних змістових ліній, які проходять через усі предмети та дозволяють формувати у дитини ключові компетентності, інтегрувати знання про світ, спираючись на зміст навчального матеріалу. Детально прописані чотири з них, які відповідають чотирьом ключовим компетентностям з десяти, визначених Концепцією Нової української школи: «Здоров'я та безпека життєдіяльності», «Підприємливість та фінансова грамотність», «Громадянська відповідальність», «Екологічна безпека та сталий розвиток».

Ці освітні лінії якнайкраще можуть бути зrealізовані у **партнерстві** загальноосвітніх навчальних закладів з дитячими громадськими організаціями, особливо тих, напрями діяльності яких відображають ці змістові орієнтири.

Діяльність дитячої громадської організації є унікальним простором для розвитку та самореалізації дитини, набуттю необхідних для життя і діяльності умінь та навичок.

СИТУАЦІЙНА РОЛЬОВА ГРА «МОЄ МІСТО МАЙБУТНЬОГО»

Цілі і завдання

Цілі: формувати почуття громадянської відповідальності у дітей та молоді, формувати усвідомлення власної причетності до вирішення регіональних екологічних проблем, сприяти виникненню почуття гордості за свою країну, бажання бути корисним для суспільства.

Завдання:

- сприяння усвідомленню членами дитячих громадських організацій та об'єднань процесів управління та адміністрування у населених пунктах України;
- актуалізація лідерського потенціалу дитячих громадських організацій та об'єднань;
- ознайомлення із можливостями реалізації Цілі збалансованого розвитку № 11 «Збалансований розвиток міст та спільнот»
- створення проекту «Моє місто майбутнього».

Категорія учасників: члени дитячих громадських організацій та об'єднань

Кількість учасників: 20-25 осіб

Вік учасників: від 12 років

Кількість тренерів: 2 особи

Тривалість: 2-3 години

Приміщення та обладнання: простора кімната, 4 столи для групової роботи, стільці, фліп-чарт, комп'ютер, мультимедійний проектор, папір форматом А1, А4, кольорові маркери для кожного учасника, музичні та відеоматеріали. Можливо проведення просто неба – у шкільному дворі, на території літнього табору, ботанічних садах тощо.

Партнери. Партнерами у проведенні можуть бути місцеві адміністрації, сільські ради та ін. За умови партнерства можливо проведення заходу у приміщенні адміністрації.

Очікувані результати:

- підвищення рівня розуміння членами дитячих громадських організацій та об'єднань процесів управління та адміністрування у населених пунктах України;
- формування патріотичної позиції учасників;
- проект «Моє місто майбутнього».

Структура ситуаційної рольової гри

Частина 1

№ з/п	Назва вправи	Тривалість
1.1.	Привітання, презентація мети та завдань. Руханка «Я люблю Україну свою»	10 хв.
1.2.	Самопрезентація «Я – частина міста, тому що...»	10 хв.
1.3.	Складання правил спільної роботи під час гри «Декларація міста»	15 хв.
1.4.	Об'єднання у групи, отримання ролей	10 хв.
1.5.	Вправа «Моя Україна – моє місто»	15 хв.
1.6.	Вправа на зняття м'язової напруги «Я живу тут»	5 хв.
	Перерва (20 хв.)	
	Частина 2	
2.1.	Вправа «Вибір проблеми»	10 хв.
2.2.	Вправа «Патріоти міста»	10 хв.
2.3.	Ситуація «День у моєму місті»	10 хв.
2.4.	Робота над проектами «Моє місто майбутнього»	15 хв.
2.5.	Захист проектів «Відкрито, прозоро, для міста»	12 хв.
2.6.	Руханка «Моє місто» (або «Україна – рідний край»)	3 хв.

1.1. Привітання, презентація мети та завдань. Руханка «Я люблю Україну свою»

Хід проведення:

Тренери запрошують учасників стати у велике коло або групою один за одним по 5 учасників у кожному ряду. Коротко презентують мету, завдання, організаційні моменти та очікувані результати, ілюструючи презентацією на екрані.

Під час руханки учасникам пропонується повторювати рухи за тренерами та підспівувати. Така вправа із пісенним супроводом «Я люблю Україну свою» (автор А. Матвійчук) має налаштувати учасників на позитивну роботу.

Рухи кожен тренер може придумати власні, вони мають ілюструвати слова пісні (Україна, любов, рідний край, правда, перемога...)

1.2. Самопрезентація «Я – частина міста, тому що...»

Хід проведення:

Тренер:

Наше місто – рідне, улюблене, прекрасне. Але також ми маємо низку проблем: екологічних, соціальних, економічних. Прошу подивитись презентацію.

Орієнтовна структура презентації:

- екологічний аспект: парки, водойми + заводи, фабрики, сміттєзвалища
- соціальний аспект: навчальні заклади, лікарні, безпритульні тварини, соціально незахищені верстви населення
- економічний аспект: підприємства (успішні, а також збиткові), вулична торгівля, організована торгівля

Тренер:

Пропоную учасникам коротко представити себе, назвати власне ім'я та продовжити фразу «Я – частина міста, тому що...».

Тренер коротко занотовує відповіді на фліп-чарті.

1.3. Складання правил спільної роботи під час гри «Декларація міста»

Хід проведення:

Тренер:

Ми познайомились та відчули себе частиною рідного міста. Для подальшої роботи пропонуємо скласти Декларацію нашого міста.

Тренер коротко занотовує пропозиції щодо правил роботи на фліп-чарті, або це можуть зробити учасники.

Правила можуть бути загальноприйнятними (бути активними, поважати думку іншого, вимикати мобільний телефон тощо).

Специфічні правила, які варто запропонувати – діяти та говорити відповідно до отриманої ролі, «вийти з ролі» за командою тренера.

«Декларація міста» має бути весь час у полі зору учасників.

Тренери час від часу можуть звертатись до неї, нагадувати про правила та просити учасників про доповнення.

1.4. Об'єднання у групи, отримання ролей

Хід проведення:

Оптимальна кількість груп для роботи – 4.

Варіант 1. Тренери роздають учасникам кольорові картки – сині, жовті, зелені, червоні. Тренери мають слідкувати за тим, щоб картки одного кольору потрапляли до різних учасників за віком, статтю, рівнем знань тощо. Учасники об'єднуються у групи згідно отриманого кольору та облаштовують місце для подальшої роботи – сідають у коло за стіл, отримують маркери, папір тощо.

Варіант 2. Тренери пропонують учасникам стати у коло та говорити по черзі словосполучення «Екологічні проблеми», «Економіка міста», «Соціальні питання», «Мешканці».

Відповідно до отриманих слів учасники об'єднуються у групи.

Кожна група отримує власний колір, назву групи, короткий опис та ролі, які розподіляються між учасниками.

Синій колір. «Економіка міста».	Жовтий колір. «Мешканці».
<p>Ви – найбільше у місті підприємство. Кількість працівників – понад 1000. Ви забруднюєте довкілля через відсутність сучасних очисних споруд. Але підприємство – прибуткове, працівники отримують гідну заробітну плату.</p>	<p>Ви дуже різні, детальніше у ролях.</p>
<p><u>Ролі:</u> <u>Директор.</u> Дбає лише про прибуток. <u>Інженер-еколог.</u> Працює недовго, переживає за стан довкілля, але більше – за власне звільнення. <u>Начальник цеху.</u> Вболіває за підлеглих. <u>Робітник.</u> Працює безпосередньо із небезпечними речовинами, часто хворіє.</p>	<p><u>Ролі:</u> <u>Мати.</u> У родині – 4 дітей, 2 дуже хворі, часто відвідують лікарню. <u>Дитина.</u> Бажає жити у чистому довкіллі. <u>Лікар.</u> Має багато пацієнтів серед робітників підприємства. <u>Вчитель.</u> Має проблему – не може проводити екскурсії та заняття у природі у місті – немає зелених зон поблизу школи. <u>Член дитячої громадської організації.</u> Дуже ініціативна молода людина, має бажання змінити ситуацію на краще.</p>
Зелений колір. «Екологічні проблеми».	Червоний колір. «Соціальні питання».
<p>Ви – відділ місцевої адміністрації, який відповідає за вирішення екологічних проблем у місті.</p>	<p>Ви – відділ місцевої адміністрації, який відповідає за вирішення соціальних проблем у місті.</p>
<p><u>Ролі:</u> <u>Начальник відділу екології.</u> Байдуха людина, непрофесіонал. <u>Експерт відділу.</u> Працює давно, має високий рівень знань щодо вирішення екологічних проблем. <u>Працівник відділу-1.</u> Працює ще недовго, боїться висловлювати власну думку. <u>Працівник відділу-2.</u> Кваліфікований професіонал, бажає вирішувати проблеми. <u>Студент-практикант.</u> Має високий рівень знань, дуже ініціативний.</p>	<p><u>Ролі:</u> <u>Начальник відділу екології.</u> Байдуха людина, непрофесіонал. <u>Експерт відділу.</u> Працює давно, має високий рівень знань щодо вирішення соціальних проблем. <u>Працівник відділу-1.</u> Працює ще недовго, боїться висловлювати власну думку. <u>Працівник відділу-2.</u> Кваліфікований професіонал, бажає вирішувати проблеми. <u>Студент-практикант.</u> Має високий рівень знань, дуже ініціативний.</p>

Тренери допомагають учасникам опанувати ролі. За можливості можна додати реквізит та костюми. Якщо учасників у групі більше, ніж ролей – ролі можна подвоїти.

1.5. Вправа «Моя Україна – моє місто»

Хід проведення:

Тренер відкриває інтернет-сторінку:

<http://children.kmu.gov.ua>

На вкладці «Моя Україна» можна знайти короткий опис кожного регіону України. Тренер «відкриває» області на прохання учасників, та задає питання.

Кожна група делегує представника, який на окремому великому аркуші схематично малює або пише правильні відповіді на запитання «А у нашому місті?». У результаті маємо «груповий портрет» міста та групу-переможця у цій вправі.

Орієнтовні питання:

- які є органи державної влади у цьому регіоні? А у нашому місті?
- які історико-культурні, природні пам'ятки зображені на фото? А у нашому місті?
- які історичні факти цього регіону ви знаєте? А у нашому місті?
- з якими областями межує ця? А які межі та кордони нашого міста?
- яка чисельність населення регіону? А у нашому місті?
- які є культурні заклади? А у нашому місті?
- які народні традиції цього регіону ви знаєте? А у нашому місті?
- які **природні особливості**? А у нашому місті?

Після завершення питань тренер, користуючись сайтом <http://children.kmu.gov.ua>, знаходить сайт обласної адміністрації, до якої належить місто учасників, та коротко знайомить із структурою. Після цього – також на сайті знайомить із структурою міської адміністрації.

1.6. Вправа на зняття м'язової напруги «Я живу тут»

Хід проведення:

Тренер пропонує учасникам встати та загадати іншим трьом групам пантомімічну загадку. Вся група має створити одну цільну фігуру, яка відображає впізнавану міську пам'ятку (міській театр, музей, фонтан, парк тощо). Якщо відгадали – група разом каже «Я живу тут! Мені тут добре!».

2.1. Вправа «Вибір проблеми»

Хід проведення:

Тренер:

Поговоримо про міста. Перші населені пункти з'явилися 8000 років тому

в Південно-Західній Азії. Вперше в історії були створені постійні поселення, які спільно користувалися перевагами ремісничої праці. Однак більшість людей продовжували проживати в сільській місцевості.

Декілька століть тому технологічний прогрес у сільськогосподарській галузі призвів до значного збільшення обсягів виробництва харчових продуктів. Люди з сільської місцевості стали переселятися до міст, оскільки попит на фермерів знизився, а в містах пропонували працевлаштування. Сьогодні, коли міста перенаселені та постійно розростаються, виникають серйозні проблеми, пов'язані з впливом урбанізації на довкілля в межах та поза межами міст.

Міста характеризуються географічним положенням, кліматом та морфологією, а також певною кількістю населення, соціальною структурою та економічною діяльністю. Усі ці фактори впливають на довкілля в містах.

Міська структура та використання земельних ділянок також є важливими показниками, які впливають на довкілля та екологічний стан міського середовища. Дуже важко визначити ступінь взаємодії між міськими системами та довкіллям через складні взаємозв'язки між їх фізичними, соціальними та економічними компонентами. Міста можна розглядати як екосистеми. Кожне з них має власну структуру, динаміку та метаболізм. Таким саме чином, як лісове повітря та ґрунт формуються завдяки рослинам та тваринам, так і зміни у довкіллі є наслідком різних видів діяльності людей. Щільність населення, мобільність та стиль життя безпосередньо призводять до пошуку нових просторів та обміну ресурсів.

Скупчення людей і зосередження промисловості в обмеженому просторі впливають на місцеві види рослин і тварин, а також на їх місцеперебування. Немає жодного міста, що могло б існувати тільки в своїх офіційних міських межах. Енергія, вода, повітря й інші ресурси, які використовуються для побуту мешканців міста та для промислового виробництва, надходять у населені пункти ззовні, а побутові й промислові відходи вивозяться за межі.

Які ресурси споживає місто, та що воно взамін утворює?

Кожного дня середньостатичне європейське місто, населення якого складає близько 1 мільйона, споживає:

- 500,00 тонн викопного палива
- 2 000,00 тонн харчових продуктів
- 300 000,00 тонн стічних вод
- 25 000,00 тонн вуглекислого газу
- 1 600,00 тонн твердих відходів.

Тренер:

1 частина. Прошу учасників схематично намалювати одну проблему, яку ви вважаєте найважливішою для нашого міста. Прошу кожную групу працювати відповідно до отриманих ролей.

2 частина. Прошу учасників стисло представити обрану проблему
Учасники демонструють малюнки.

3 частина. Прошу групи обміняти малюнками та на тому ж аркуші
«вирішити проблему» – намалювати ваше рішення.

Учасники демонструють рішення.

2.2. Вправа «Патріоти міста»

Хід проведення:

Тренер:

Увага! У нашому місті існують важкі проблеми (перераховує ті, які обрали учасники у попередній вправі). Наприклад: високий рівень безробіття, велика кількість дітей, що мешкають у дитячих будинках, відсутність паркових зон відпочинку, низька якість питної води.

Представники сусіднього міста «N» звинуватили нас у тому, що ми – не патріоти, та запросили обговорити це під час телевізійної передачі.

Кожна група має час на обговорення та представляє доповідь «Ми – патріоти міста, тому що...», «Патріотизм для нас – це...» тощо.

Тренери далі ведуть обговорення від імені журналістів та представників іншого міста.

2.3. Ситуація «День у моєму місті»

Хід проведення:

Тренер повідомляє:

На найбільшому підприємстві міста сталась аварія, забруднені водойми та лісові масиви.

«Мешканці» міста вийшли на мітинг до адміністрації із вимогами усунути наслідки аварії та вирішити проблеми, які їх дуже турбують.

Наприклад:

- Погіршення стану здоров'я міського населення
- Необхідність ліквідації та утилізації великої кількості твердих побутових відходів
- Стрес і швидкий темп міського життя
- Концентроване споживання ресурсів і товарів
- Шумове забруднення
- Втрата зв'язку з природою тощо.

«Мешканці» мають розробити чіткий план власних дій та передбачити реакцію у відповідь як на незгоду, так і на підтримку.

Інші сторони готують аргументи та програму дій.

Тренери мають роль «ведучих мітингу», організовують дискусію.

2.4. Робота над проектами «Моє місто майбутнього»

Хід проведення:

Тренер просить всіх учасників вийти з ролі та працювати далі у групах.

Кожна група має розробити проект, який буде спрямований на вирішення проблем міста та участь у цьому процесі дитячих громадських організацій та об'єднань. Проект має бути максимально реалістичним, мати реальні позитивні результати для місцевої громади і частково вирішити виявлені проблеми.

Кожна група отримує Структуру проекту. Опис кожного питання група має розмістити на однакових аркушах, це важливо для підведення підсумків.

Проект «Моє місто майбутнього»

Назва проекту:	
Ми вирішуємо проблему:	
Ми – громадська організація:	
Ми – вчимося у:	
Наш координатор:	
Наша ідея:	
Мета проекту:	
Це важливо саме зараз, тому що:	
Так ще ніхто до нас не піклувався про наше місто, тому що:	
Практичне значення:	
Що саме ми будемо робити:	
Після реалізації проекту у місті з'явиться:	
Після завершення проекту ми:	будемо розробляти новий
	будемо підтримувати сталість проекту через:
Ми можемо пропонувати впровадження нашого проекту іншим містам, тому що:	
Наші партнери:	
Джерела фінансування:	

2.5. Захист проектів «Відкрито, прозоро, для міста»

Хід проведення:

Тренер для представлення учасниками проектів використовує форму роботи «Сушка». На горизонтально натягнутих мотузках з лівої сторони розміщується структура проекту. Послідовно з правої сторони у напрямі зверху-вниз кожна група розміщує напрацювання власного проекту.

Після представлення проектів всіма групами тренер має можливість підвести підсумки за горизонтальними лініями, наприклад:

- у всіх груп дуже оригінальні назви проектів...
- обрані проблеми є дуже важливими...

- мета проекту кожною групою сформульована чітко та правильно...
- після реалізації всіх проектів у місті з'явиться дуже багато цікавих та корисних об'єктів...

Тренер підводить підсумки, бажає розвитку та реалізації створеним проектам.

Головна думка цієї частини – ми патріоти тоді, коли робимо корисні справи для того місця, де живемо.

2.6. Руханка «Моє місто»

Під час руханки учасникам пропонується повторювати рухи за тренерами та підспівувати. Пропонується музична композиція «Моє місто» (ОНУКА), яка містить одну з ідей тренінгу: моє місто – я тобі даю свою надію і знову дію. Або створити руханку за піснею «Україна – рідни край», слова якої говорять про любов до України та надихають на подальші дії.

Додаток. Пісні для руханок

<p>Я колись на землі народився, У своїм солов'їнім краю, За моє босоноге дитинство Я люблю Україну свою! Тут я вперше піднявся на ноги, Тут завжди на своєму стою, За поразки мої й перемоги Я люблю Україну свою!</p> <p>Я у пісню слова переллю І повторять за мною крилато І Дніпро, і Донбас, і Карпати – Я люблю Україну свою!</p> <p>То сміюсь, а то плачу від болю, Знаю я, що живу не в Раю, Але якби не склалася доля - Я люблю Україну свою! Незнищенна вона і священна, Я з долонь її музику п'ю, І одна тільки правда у мене – Я люблю Україну свою!</p> <p style="text-align: right;"><i>Анатолій Матвійчук</i></p>	<p>Україна – рідний край, зацвіли волошки в полі, Я їду за небокрай, рада щастю, рада долі. І співає моє серце, про Вкраїну рідний край, Хай ця пісня розіллється за Карпати і Дунай.</p> <p>Помолюсь за Україну, за красу її й калину За високі сині гори, і родючі поля Хай там що говорять люди, та добро між нами буде Бо зі мною Україна, і її свята земля.</p> <p>Рідна батьківська земля, в полі маки червоніють, Чую пісню солов'я, і від цього я радію. І співає моє серце, про Вкраїну, рідний край, Хай ця пісня розіллється за Карпати і Дунай.</p> <p style="text-align: right;"><i>Роцук Зоряна</i></p>
--	---

Це моє місто лине
Це моє місто, де безліч протиріч
Це моє місто, що лиш за хвилини
Народжує ранок, лине одразу в ніч.

В ритмі зі мною пульсує,
Раптом гальмує і хвилює тим.
Інколи місто за мною сумує
Спокій дарує, бо тут є мій дім
Та моє місто знає,
Про мене все знає, про безліч протиріч
Місто ніколи не засинає
На мене чекає, впізнає з усіх облич

Я тобі даю
свою надію
даю надію

Я тобі даю
даю надію
і знову дію

ONUKA

Наше суспільство – минуле і сьогодення навчально-виховні заходи

Цілі: формувати почуття громадянської відповідальності у дітей та молоді, формувати усвідомлення власної причетності до вирішення регіональних екологічних проблем, сприяти виникненню почуття гордості за свою країну, бажання бути корисним для суспільства.

Категорія учасників: члени дитячих громадських організацій та об'єднань

Кількість учасників: 20-25 осіб

Вік учасників: від 12 років

Кількість тренерів: 2 особи

Тривалість: 4 окремих заняття у приміщенні, кожне з яких триває близько години, та екскурсія на 2-3 навчальні години.

Приміщення та обладнання: простора кімната, 4 столи для групової роботи, стільці, фліп-чарт, комп'ютер, мультимедійний проектор, папір форматом А1, А4, кольорові маркери для кожного учасника. музичні та відеоматеріали, а також приміські райони. Фотографії, малюнки, інформаційні матеріали, додатки.

Вступ

Достатня кількість їжі, води, кисню та наявність даху над головою є важливими чинниками для життя. Відсутність ворогів, диких тварин та стихійних лих створюють сприятливі умови для будівництва дому. Так вважали наші пращури, коли оселялись на нових територіях. Поступово кілька будинків формували селища, селища розростались у містечка, а містечка – у великі міста. Сьогодні більше ніж дві третини всіх європейців живуть у великих містах.

Місто нагадує екосистему з власною інфраструктурою, динамікою та метаболізмом. Подібно до того, як повітря і ґрунт в лісі формуються під впливом рослин і тварин, зміни у міському середовищі лежать в основі законів діяльності в містах.

Урбанізацію можна вважати одним з головних джерел екологічних проблем у планетарному масштабі. З іншого боку, уже створені деякі унікальні

соціальні й економічні механізми для економії енергії й матеріалів, а також для охорони природних ресурсів. Так що багато екологічних проблем міст уже сьогодні могли б бути ефективно вирішені.

Заняття

Наше суспільство – минуле та сьогодення

1 Дайте завдання учням попросити у батьків та родичів старі фотографії вашого населеного пункту.

2 Задайте учням запитання про те, скільки часу вони прожили у цій місцевості.

3 Організуйте обговорення таких питань:

- Чи помітили ви зміни у навколишньому середовищі – нові будівлі, реконструкцію старих будівель або зміни у зелених насадженнях?
- Що зображено на старих фотографіях? Прокоментуйте зміни, які ви помітили.
- Чи подобаються вам зміни, що відбулися? Які зі змін сприяють та які заважають відпочинку та іграм?
- Чи викликають у вас будь-які зміни неприємні враження? Чому?
- Що можна зробити, щоб запобігти помилкам у майбутньому, та як ми можемо зберегти красу нашої місцевості?

4 Використовуючи зібраний матеріал, складіть велику карту того району, де учасники бувають найчастіше. Карта має складатись із трьох частин:

«Наше улюблене місто (село, район...) у минулому»

«Наше улюблене місто (село, район...) сьогодні»

«Майбутнє нашого міста (села, району...)»

У частині «Майбутнє...» учасники мають висловити конкретні реальні пропозиції щодо змін, до яких вони самі могли б долучитись – посадити алею, прибрати смітник тощо.

Мій день – моє місто

1. Роздайте кожному учневі аркуш з таблицею, поясніть, як її заповнювати (запропонувати учням записати у другу колонку таблиці все те, що вони роблять протягом б у д ь – я к о г о дня починаючи з моменту пробудження до самого вечора. Чим детальніше учасники будуть описувати свою діяльність – тим краще. У наступній колонці треба зафіксувати, якими

матеріалами та видами енергії користувались учасники при виконанні даних видів діяльності. Якщо, наприклад, учасники користувались автобусом, то повинен бути запис «автобус» (який теж, до речі, створений з багатьох матеріалів) та «пальне». Чим точніше буде виконана ця робота - тим краще. Заповнюється також і третя колонка. У нашому прикладі в ній може бути запис «забруднення повітря та ґрунту після згоряння палива»).

2. Запитайте у учасників, чи зумовили їх дії забруднення повітря або води? Чи були їх дії на користь ґрунту? Чи з'явилися зміни у навколишньому середовищі внаслідок їх діяльності?

Після того, як у всіх учасників таблиці будуть заповнені, групу треба поділити на 5-6 підгруп і запропонувати всім порівняти записи у своїх табличках та знайти шляхи зменшення власного впливу на довкілля.

Діяльність учасників:

Перший етап: індивідуально заповнити таблицю.

Другий етап: робота у групах. Обговорення шляхів зменшення впливу на довкілля.

3 Запитайте учасників про те, чи можна було б щось змінити у власному житті таким чином, щоб зменшити шкоду навколишньому середовищу чи зробити щось корисне для природи.

Мій день – моє місто, _____ ім'я, прізвище

<i>Час</i>	<i>Діяльність</i>	<i>Застосовані матеріали, енергія</i>	<i>Вплив на навколишнє середовище</i>
00:00-7:00			
7:00			
8:00			
8:30-14:15			
15:00			
16:00			
17:00			
18:00			
19:00			
20:00			
21:00			
22:00			
23:00			
24:00			

Мозковий штурм «Місця для ігор»

1 Розділіть групу на підгрупи та дайте кожній групі тему для «мозкового штурму»: «Де у нашій місцевості ми можемо відпочивати?» Попросіть кожну групу проаналізувати та описати на аркуші паперу переваги та недоліки кожного місця для відпочинку.

2 Прочитайте результати та обговоріть такі питання:

- Чи достатньо місць для відпочинку? Якщо ні, чому?
- Хто намагається використати та змінити призначення цих місць? Якщо дорослі, чи потрібні їм такі місця для відпочинку?
- Що можна зробити?

Рекламні агенти

Варіант 1 (вікова група: 12-14 років)

1 Розділіть учасників на три групи.

2 Одна група буде спостерігати за сільським пейзажем. Інша група спостерігатиме за міським пейзажем.

3 Два групи повинні прорекламувати їхні місця як привабливі для туристів.

4 Попросіть третю групу діяти як журі та обрати переможця, обґрунтувавши свій вибір. Яке з двох туристичних місць є найпривабливішим та чому?

5 Які міста в Україні учасники вважають привабливими і чому?

Варіант 2 (вікова група: 13-14 років)

1 Попросіть учасників згадати своє улюблене місце у місті або районі.

2 Попросіть заповнити таблицю та навести таке:

- природні чинники (рослини, вода, каміння, дикі тварини, шум, запахи);
- чинники, що з'явилися завдяки людині (промисловість, сільське господарство, місця відпочинку, пам'ятки архітектури, дороги, транспорт, гомін).

3 Запитайте, що б вони бажали змінити для поліпшення стану довкілля та чого вони могли б досягти самі або за допомогою інших.

4 Кожен учень має вирішувати сам, як сприяти вдосконаленню свого улюбленого місця. Після обговорення рекламних кампаній підсумуйте всі пропозиції щодо вдосконалення.

Варіант 3 (вікова група: 14-16 років)

1 Попросіть учасників згадати місце у місті або районі, яке, на їхню думку, використовується не за призначенням і таке використання не сприяє покращенню екологічної ситуації місті. Наприклад: торгівельні майданчики, кіоски на прибудинкових газонах, пустирі замість парків, паркувальний майданчик для автомобілів замість газону тощо.

2 Запропонуйте скласти власний проект, який би змінив ситуацію.

3. Запропонуйте втілити принаймні один із розроблених учнями проектів разом.

По слідах людини (заняття підходить для населених пунктів, що розташовані біля річок або інших водойм)

1 Організуйте екскурсію до місця, де річка протікає через місто.

2 Подивіться на карту цієї місцевості та разом з учнями знайдіть, звідки річка бере початок. Через скільки населених пунктів протікає річка?

3 Організуйте прогулянку вздовж річки (пройдіть через кілька населених пунктів). Спостерігайте за річковим руслом у населених пунктах та за їх межами.

Попросіть учасників занотувати таке:

- які підприємства розташовані там та як вони забруднюють воду;
- які побутові відходи люди кидають на берегах річки та у воду;
- наявність будь-яких водних рослин, тварин тощо;

4 Зупиніться у придатному місці та обговоріть такі питання:

• Як змінювалась прозорість води по мірі того, як ви проходили через кожен населений пункт?

- Чи є відмінність між прозорістю води до та після населених пунктів?
- Чи є людська діяльність основною причиною забруднення річки?

5 Після повернення до приміщення попросіть учасників заповнити анкету «По слідах людини» (Інформаційний матеріал 2)

6. Розділіть групу на три підгрупи та попросіть їх:

- Група 1 – намалювати все, що вони бачили;
- Група 2 – запропонувати заходи, що зменшать забруднення річки;
- Група 3 – запропонувати особу/установу, до якої можна звернутися за допомогою.

Додаткова діяльність

- Дайте завдання учням запитати у своїх батьків, як за роки змінилася їхня рідна місцевість.
- Організуйте творчій вечір, присвячений вашому населеному пункту. Запросіть місцевих жителів та представників місцевої ради.
- Перед зустріччю організуйте виставку фотографій та малюнків, які ви зібрали.
- Стисло викладіть ваші спостереження, обговорення та речі, про які ви дізналися від ваших батьків.
- Попросіть літніх людей поділитися з вами спогадами, пов'язаними з місцем, де ви живете.
- Прочитайте гостям деякі найкращі есе за мотивами відео.
- Обговоріть ваше бачення міста або селища, району в місті, де ви живете, з представниками місцевої влади.
- Розробіть план дій, намагаючись віднайти способи залучення місцевих органів влади, мешканців вашого міста або селища, журналістів.

Урбанізація в Україні

До 1918 р. наша країна була аграрною і в містах проживало 18% населення. Інтенсивна урбанізація в Україні розпочалася в 1926-1939рр., коли було взято курс на індустріалізацію народного господарства, тобто всього лише за 13 років чисельність міського населення зросла у 2,4 рази. За 1940-1970 рр. чисельність міського населення в Україні зростала вже значно нижчими темпами, бо за 30 років воно збільшилось лише у 1,9 рази. З середини 50-х років ХХ ст. почався новий етап інтенсивного зростання кількості міст і чисельності міського населення в Україні. Тільки за 30 років частка міського населення в Україні зросла у 2,2 рази та становила на кінець ХХ ст. близько 70% загальної чисельності населення. За кількістю великих міст, (з населенням понад 100 тис.) наша держава тепер посідає одне з провідних місць серед країн світу, таких міст зараз — 61. В Україні є 7 міст з населенням, яке перевищило або майже сягає мільйона осіб: Київ, Дніпропетровськ, Одеса, Донецьк, Харків, Запоріжжя та Кривий Ріг. До речі, для Києва останні 30 років був характерний надзвичайно інтенсивний демографічний розвиток: чисельність його населення зросла майже у 2,5 рази і досягла на 2009 рік 2 млн 767 тисяч 230 мешканців.

Найменші міста – Угнів (Львівська область), Берестечко (Волинська область), а кількість населення у містах Чорнобиль і Прип'ять від 1986 року і назавжди в усіх статистичних таблицях буде тільки нульовою.

Урбанізацію неможливо розглядати без зв'язку з розвитком суспільного виробництва, зокрема важкої індустрії, енергетики, хімічної промисловості тощо. Разом з нарощуванням промислового потенціалу, створенням нових галузей виробництва у великих містах зростає чисельність населення. Сучасні українські міста – це центри зосередження багатогалузевої промисловості, розгалуженої транспортної мережі в густо населених житлових масивах. Причому найважливішим джерелом зростання міського населення була й все ще залишається міграція сільських жителів у міста. На неї припадає більше половини приросту міського населення в Україні.

На 2017 рік чисельність населення України: 46022306 мешканців, міське населення – 31516418, сільське – 14505888.

Сучасне місто надає своїм жителям багато переваг економічного, соціального та суб'єктивного характеру, а саме:

- наявність місць роботи та можливість зміни роботи;
- зосередження закладів науки та культури;
- забезпечення висококваліфікованої медичної допомоги;
- можливість створювати кращі житлові та соціально-побутові умови життя;

- розвиток міжнародної та регіональної культури.

Незважаючи на переваги міського життя, міське середовище для людей є штучним і відірваним від природного, того, в якому тисячоліттями проходило їхнє життя. Штучне міське середовище шкідливо впливає на здоров'я населення через забруднення атмосферного повітря, дефіцит сонячного проміння, води, а також стресових факторів, зумовлених напруженим ритмом життя, скупченістю населення, недостатністю зелених насаджень тощо. Також небезпеку для здоров'я людей у місті становлять шумові, вібраційні навантаження, транспортні проблеми, вплив електричних, магнітних, іонізаційних полів.

Отже, в умовах великого міста загострюються всі сторони життєзабезпечення людей: постачання достатньої кількості повноцінних продуктів харчування та питної води, контроль і запобігання забруднення повітря, водних ресурсів, ґрунтів, утилізація та захоронення нагромаджуваних шкідливих виробничих та побутових відходів, а також асоціальні проблеми, пов'язані з різким зменшенням вільного «життєвого» простору, зростанням міст у висоту, збільшенням захворювань, зумовлених забрудненням та інші.

Міста в Україні є головними опорними центрами територіальної організації продуктивних сил, основними ланками науково-технічного прогресу. З розвитком промисловості збільшується потреба у створенні нових опорних центрів, що відіграють головну роль у господарській організації території.

Велику роль у економічному розвитку великих міст відіграє **агломерація**.

Це система близько розміщених міських населених місць, що з часом зростаються, об'єднуються між собою інтенсивним переплетенням народногосподарських, трудових, культурних і соціально-культурних взаємозв'язків.

Виникнення агломерацій можливе:

– внаслідок знищення приміських поселень навколо великого міста (Київ, Львів, Харків); – за рахунок розвитку парних міст-центрів (Дніпропетровсько-Дніпродзержинська агломерація);

– внаслідок утворення груп близько розміщених одне відносно іншого міст і селищ, які відносно однакові за величиною, в індустріальних регіонах. Агломерації значною мірою допомагають великим містам вирішувати містобудівні проблеми за допомогою малих і середніх міст.

Міста сьогодні

Дві стандартні крайнощі міського розвитку можна спостерігати як у країнах Центральної та Східної Європи, так і в Україні. З одного боку, є великі агломерати з щільною концентрацією населення, виробничі потужності,

різноманітні види діяльності, отже, наявні і екологічні проблеми. З іншого боку, є периферійні слабозвинені сільськогосподарські регіони, що включають невеликі поселення, мають зменшення чисельності населення та занепад промисловості.

Для покращення інфраструктури міста та природного середовища мають бути вжиті такі заходи:

- реструктуризація та реконструкція існуючих промислових зон у містах з метою введення нових виробничих технологій та покращення добробуту і зовнішнього вигляду цих зон;

- реструктуризація та реконструкція існуючих мікрорайонів та відновлення житлового фонду панельних будинків з метою покращення їх ізолюючої здатності, функціонування та естетичних параметрів;

- покращення міських транспортних та комунальних мереж;

- захист громадських зелених зон за допомогою законодавства, планів управління та розвитку зелених районів у містах та передмісті;

- охорона і пропагування культурного та історичного спадку;

- продовження та завершення призупинених будівельних робіт у культурних, освітніх і медичних закладах у містах.

Типологія міст України:

1. Столиця – м. Київ;
2. Великі багатофункціональні міста;
3. Промислові центри;
4. Міста, що виконують промислові і транспортні функції;
5. Транспортні центри;
6. Міста перехідного типу;
7. Господарські центри місцевого значення;
8. Оздоровчо-курортні центри.

Міста України в Інтернет-просторі

Кожне велике місто має свій сайт. Наприклад, сайт міської адміністрації нашої столиці: www.kmv.gov.ua.

Багато таких адміністративних сайтів мають окремі екологічні сторінки (<http://www.econik.dp.ua>; м. Нікополь, Дніпропетровська область, <http://www.oda.ck.ua/index.php?lng=ukr§ion=7&article=83>; Черкаська область).

Найкраще знаходити їх, відвідавши «Урядовий сайт для юних громадян» <http://children.kmu.gov.ua>; рубрика «Моя Україна».

Або можна переглянути сторінки, присвячені тільки природоохоронній діяльності у певному місті (<http://www.ecoport.org.ua>; м. Маріуполь, Донецька область).

Сторінка Асоціації міст України та громад: <http://www.auc.org.ua>

Сторінка Інституту розвитку територіальних громад:
<http://www.icdu.kiev.ua>

Сторінка «Міста України»: <http://mista.org.ua>

Міста мають Програми соціально-економічного розвитку та Стратегічні плани економічного розвитку (http://economy.lutsk.ua/?page_id=12); які містять розділ «Охорона довкілля».

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ 2.

По слідам людини

Ми часто шукаємо та намагаємось розпізнати сліди тварин. Тепер подивимось на сліди, які залишає людина.

Які дії людини завдають шкоди річці (або іншій водоймі)?*

Поміркуйте, які інші подібні приклади ви можете знайти у вашому районі.

Опишіть їх.

Будівництво:	мостів	нових будівель
Виробництво:	на заводі	на свинофермі
	на птахофабриці	на лісопильній фабриці
	посіви сільськогосподарських культур	
Транспорт:	гаражні комплекси	автозаправні станції
Туризм:	готелі	кафе, ресторани
Інше:		

*Поміркуйте, чи тільки річки забруднюються внаслідок діяльності людини?